

УДК 378.147:51

**ОСОБИСТІСНО-ДІЯЛЬНІСНИЙ РОЗВИТОК
СТУДЕНТА-МАТЕМАТИКА У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ
ПИСЬМОВОГО ПЕРЕКЛАДУ ФАХОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

Копил О. А.

У статті досліджуються об'єкти особистісного та діяльнісного розвитку студентів фізико-математичних спеціальностей педагогічного ВНЗ у процесі формування та розвитку вмінь письмового перекладу науково-технічних текстів.

Ключові слова: особистісно-діяльнісний підхід, студент-математик, об'єкти розвитку, письмовий переклад, англійська мова для професійного спілкування.

В статье исследуются объекты личностного и деятельностного развития студентов физико-математических специальностей педагогического вуза в процессе формирования и развития умений письменного перевода научно-технических текстов.

Ключевые слова: личностно-деятельностный подход, студент-математик, объекты развития, письменный перевод, английский язык для профессионального общения.

The author considers objects of personality and activity development of Physics and Mathematics students at the higher pedagogical educational establishment while forming and developing skills of written translation of scientific and technical texts.

Key words: personality- and activity-based approach, student-mathematician, objects of development, written translation, English for specific purposes.

Проблема навчання фахової іноземної мови є однією з найактуальніших, зокрема для студентів немовних спеціальностей, оскільки перед такими студентами постає необхідність оволодіння як іншомовною комунікативною компетенцією, так і фаховою компетенцією з певної спеціальності. Навчання іноземної мови студентів немовних спеціальностей є на сучасному етапі одним з найважливіших чинників підвищення якості їхньої професійної підготовки, оскільки іноземна мова виходить за рамки загальноосвітньої дисципліни і стає складовою професійної підготовки поряд зі спеціальними дисциплінами. Цим зумовлено актуальність проблеми та необхідність перегляду підходів до викладання іноземних мов на немовних спеціальностях, зокрема, посилення прагматичної спрямованості та урахування професійних інтересів студентів фізико-математичного напрямку підготовки педагогічних ВНЗ, а саме: майбутніх учителів фізики, математики, інформатики.

Зокрема, проблема формування та розвитку у студентів – майбутніх математиків вмінь письмового перекладу фахових текстів в курсі "Англійська мова для професійного спілкування" передбачає передусім характеристику студентів як активних суб'єктів навчальної діяльності. У статті ми маємо на меті визначити об'єкти особистісного та діяльнісного розвитку студентів-математиків у процесі навчання письмового перекладу спеціальної літератури.

Розглядаючи студента як активного суб'єкта навчальної діяльності, слід визначити об'єкти особистісного та діяльнісного розвитку майбутнього фахівця у курсі навчальної дисципліни "Іноземна мова для професійного спілкування". За основу для цього ми, слідом за багатьма науковцями, обрали особистісно-діяльнісний підхід, як такий, що забезпечує системний розвиток різних аспектів особистості й усіх різновидів діяльності майбутнього фахівця [8]. Особистісно-діяльнісний підхід у професійній підготовці – багатомірний, багатоаспектний, багаторівневий ступінчастий відкритий структура, що відображає змістову та процесуальну повноту професійної підготовки студентів, спрямована на розвиток та саморозвиток студента як автора своєї діяльності [20].

Особистісний складник підходу передбачає, що в центрі процесу навчання іноземної мови для професійного спілкування знаходиться сам студент та розвиток його особистості. З огляду на це одним з головних критеріїв успішної навчальної діяльності є розвиток мотиваційної сфери майбутнього фахівця, а також когнітивних процесів та емоційно-вольових якостей його особистості на основі та в ході професійної підготовки.

Практичний досвід викладання англійської мови для професійного спілкування свідчить про низький рівень мотивації до вивчення іноземної мови у студентів першого курсу, які навчаються на математичних спеціальностях. На нашу думку, це пояснюється тим, що іноземна мова вимагає багато зусиль, часу й завзятості. Невіра в свої сили, небажання здолати труднощі, а досить часто і недостатня підтримка з боку викладача призводять до зниження рівня зацікавленості предметом.

Без сумніву, оволодіння іноземною мовою у виші в основному мотивується зовнішніми факторами. Однак ефективність подальшої самоосвіти з іноземної мови буде залежати від рівня сформованості у випускника вишу внутрішньої мотивації. Г. В. Рогова [19] розподіляє внутрішні мотиви вивчення іноземної мови на три групи: комунікативні, лінгвопізнавальні та інструментальні.

Науковець вважає, що активізація внутрішньої мотивації повинна здійснюватися за допомогою одночасного формування всіх трьох її різновидів у їх єдності й взаємозв'язку. Особливо важливо формувати у студентів уміння самостійно вмотивувувати власну навчальну діяльність.

Самоосвітні мотиви поділяються на чотири групи [5]. Перша група пов'язана з ростом самосвідомості особистості, з її потребою визначення місця в житті. Другу групу складають мотиви, пов'язані зі спонукальною силою власне пізнавального інтересу, без орієнтації особистості на життєві плани. Третя група мотивів пов'язана з потребою особистості в самовдосконаленні, у розвитку своїх здатностей та їх визнанні. Метою таких мотивів виступає вдосконалення характеру особистості, розвиток її пізнавальних здібностей і в першу чергу – мислення. Четверта група поєднує різноманітні форми захоплення та вподобань, хобі. Лише успішне поєднання мотивів усіх чотирьох груп може забезпечити розвиток особистості студента в процесі оволодіння іноземною мовою для професійного спілкування не лише під час навчання в університеті, а й протягом життя.

Когнітивні здібності та емоційно-вольові якості студентів немовних спеціальностей уже були об'єктами наукових досліджень. Так, Н. С. Саєнко, досліджуючи когнітивний розвиток студентів інженерного профілю, дійшла висновку, що широке впровадження елементів проблемного методу в навчання іноземних мов у вищій технічній школі дозволить більш ефективно розвивати особистісні характеристики, когнітивні здібності студентів, що сприятиме формуванню творчих, креативних особистостей в інженерній галузі.

В діяльності студентів під час проблемного навчання можна виділити три фази:

- когнітивно-пошукова, яка забезпечує виявлення проблеми; пошук і знаходження нового знання у вигляді нових способів дії та їх засвоєння;
- комунікативна, яка забезпечує інформаційну взаємодію, засвоєння і відтворення засвоєного;
- регулятивно-оціночна, яка забезпечує організацію процесу виходу з проблемної ситуації, оцінку, реалізацію і прийняття рішення.

Для нашого дослідження актуальним є той факт, що застосування проблемного навчання на занятті з іноземної мови дозволяє формувати основні компоненти творчих здібностей [20]: самостійне бачення проблеми, формулювання проблеми, висунення гіпотези, знаходження способів її перевірки, збір і аналіз даних, формулювання висновків, самостійний пошук можливостей використання отриманих результатів.

До ефективних загальнопедагогічних прийомів, необхідних для реалізації таких завдань на занятті з іноземної мови, відносимо:

- активізацію пошукової діяльності в процесі розв'язування навчальних і практичних задач;

– наближення до реальної моделі майбутньої професійної діяльності з її проблематикою і предметним та соціальним контекстами, в тому числі контекстом міжкультурного спілкування, що сприятиме формуванню професійних здібностей;

– використання особистісного іншомовного спілкування між студентами і викладачами як засіб формування особистості професіонала.

У такий спосіб шляхом аналізу фахових джерел з досліджуваної проблеми ми визначили особистісні характеристики майбутнього математика.

Звернемося до визначення об'єктів розвитку студента в процесі навчання письмового перекладу в контексті особистісно-діяльнісного підходу, згідно з яким особистість формується в процесі діяльності [8].

Слідом за О. М. Метьолкіною [14] ми стверджуємо, що в межах навчальної дисципліни "Іноземна мова для професійного спілкування" студент є активним суб'єктом двох різновидів діяльності: професійно орієнтованого учіння (як систематичного набуття знань та оволодіння вміннями та навичками, необхідними для здійснення майбутньої фахової діяльності) та іншомовної мовленнєвої діяльності (в нашому випадку – письмового перекладу фахової літератури). При цьому учіння націлене саме на оволодіння іншомовною мовленнєвою діяльністю.

Згідно з ОКХ бакалавра та ОПП підготовки бакалавра зі спеціальностей "Математика", "Фізика" предметом вивчення дисципліни є такий обсяг лексики та граматики іноземної мови, що дає можливість здійснювати професійне спілкування та одержати необхідну професійну інформацію з іноземних видань [16; 15].

Визначений Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України обсяг вивчення дисципліни "Іноземна мова для професійного спілкування" складає 5 кредитів ECTS [17]. Порівняно з українською мовою за професійним спрямуванням – 3 кредити та з історією України – 3 кредити, цей обсяг є досить значним. До того ж за наказом № 642 від 09.07.2009 р. МОН України рекомендується вивчення іноземних мов понад встановлений нормативний обсяг у формі факультативних занять.

В реальній ситуації в більшості педагогічних ВНЗ на вивчення іноземної мови для професійного спілкування відводиться 2 години на тиждень впродовж першого року навчання, що, очевидно, недостатньо для оволодіння іноземною мовою на РВМ В2, який є стандартом для ступеня бакалавра [17].

В ситуації, що склалася, актуальним стає вчити студентів прийомів та технік самостійного оволодіння іноземною мовою [10; 11]. Одним з засобів оволодіння мовним матеріалом і розвитку іншомовних мовленнєвих умінь є письмовий переклад іншомовних текстів, оскільки вміння письмового перекладу є проміжною ланкою для досягнення основної мети навчання іноземної мови для професійного спілкування – безперекладного розуміння фахової літератури іноземною мовою [2].

На сучасному етапі метою навчання іноземної мови є формування особистості, яка готова і спроможна брати участь у міжкультурному спілкуванні. Включення перекладу до об'єктів навчання іноземної мови сприятиме опануванню майбутніми фахівцями особливих умінь, важливих для такого спілкування. В. В. Сафонова [21], визначаючи роль перекладу як засобу діалогу культур, як інструмента розширення інформаційного поля суспільства і створення фонду світової культури і науки, вважає за необхідне запровадити навчання перекладу в курсі іноземної мови вже в середніх навчальних закладах. Науковець зауважує, що оволодіти навичками та вміннями письмового перекладу спроможні учні, що досягли рівня В1-В2 у читанні іноземною мовою, та усним перекладом – В2 в аудіюванні. Відповідно до Державного стандарту базової та повної середньої освіти від 2004 року, рівень володіння іноземною мовою випускників шкіл має відповідати рівню В1+. Таким чином, очікується, що вступний рівень абітурієнтів ВНЗ має бути не нижчий рівня В1+.

На користь введення навчання перекладу у програму курсу "Англійська мова для професійного спілкування" свідчить і той факт, що автори Програми з англійської мови для професійного спілкування [17] рекомендують перевіряти мовну компетенцію випускників ВНЗ відповідно до стандартів досягнень, складених на базі Галузевих стандартів вищої освіти з посиланням на дескриптори

рівня В2 Загальноєвропейських рекомендацій [6, с. 25]. Для отримання ступеня бакалавра, разом з іншими професійними вміннями, студент повинен бути здатен ефективно спілкуватися англійською мовою у професійному середовищі, щоб, серед іншого, "перекладати англомовні професійні тексти на рідну мову, користуючись двомовними термінологічними словниками, електронними словниками та програмним забезпеченням перекладацького спрямування" [17, с. 3].

Отже, комунікативно-мовленнєвий розвиток студентів першого курсу немовних спеціальностей дозволяє до чотирьох видів іншомовної мовленнєвої діяльності додати переклад, письмовий переклад зокрема, як двомовну комунікативну діяльність. Ми визначаємо вміння письмового перекладу фахової літератури в складі іншомовної комунікативної компетентності як один із компонентів професійної компетентності майбутнього математика та запоруку його успішного професійного розвитку.

Задля ефективно організації навчання письмового перекладу фахової літератури іноземною мовою слід визначити складники професійної та навчально-стратегічної компетентності майбутніх математиків. Узагальнюючи зміст низки праць [1; 4; 9; 12; 13; 23], присвячених проблемі навчання перекладу, та абстрагуючись від авторських термінологічних варіацій, ми дійшли висновку, що більшість дослідників виділяють перший підготовчий етап, де переважно засвоюються перекладацькі прийоми шляхом аналізу готових перекладів або їх застосування на рівні слів, словосполучень та речень; і другий, змістом якого є власне переклад тексту та його редагування.

В процесі навчання будь-якої діяльності слід враховувати, по-перше, структуру діяльності взагалі і, по-друге, специфіку цієї конкретної діяльності. Як і будь-яка інша діяльність, переклад ґрунтується на операціях рівня навичок, а також на діях, що відносяться до рівня умінь. Навчання перекладу передбачає також засвоєння певної суми знань щодо теорії перекладу, жанрово-стилістичних ознак текстів, принципів перекладацького аналізу, змісту перекладацьких прийомів тощо, чому доцільно приділяти увагу на підготовчому етапі паралельно з розвитком пам'яті та мовної здогадки.

Таким чином, аналіз спеціальних досліджень, специфіка навчання іноземної мови для професійного спілкування студентів фізико-математичних спеціальностей педагогічного ВНЗ, а також особливості навчання письмового перекладу фахової літератури дають змогу виділити два етапи навчання, в ході яких відбувається формування та розвиток певного комплексу знань, навичок та умінь. На доперекладацькому (підготовчому) етапі формують уміння проводити перекладацький аналіз тексту, розпізнавати й пояснювати прийоми, застосовані у тексті перекладу, вибирати й обґрунтовувати кращий варіант із запропонованих; оцінювати якість перекладу та редагувати його; здійснювати одномовні вправи перефразування і компресію, прогнозувати ймовірне продовження тексту, систематизувати фонову інформацію і лексичний склад відповідної галузі тощо. На другому етапі здійснюється формування навичок подолання перекладацьких труднощів (лексичних, граматичних, жанрово-стилістичних тощо).

Оскільки основним засобом навчання в сучасному світі став комп'ютер [13], тож для ефективного навчання письмового перекладу майбутньому фахівцеві знадобляться елементарні навички набору тексту, роботи з файловими системами, текстовими редакторами, комп'ютерними словниками, роботи в мережі Інтернет. Окремим аспектом такої підготовки повинно бути формування навичок оцінки якості ресурсів мережі та обізнаність з положеннями авторського права.

Необхідно також відзначити, що переклад наукової й технічної літератури здійснюється за допомогою інших прийомів, ніж переклад художньої літератури. Перекладач наукової й технічної літератури повинен добре володіти не тільки відповідними мовами й тематикою, але й науковим мисленням, логічними категоріями. Із цього також випливає можливість виявлення основних конкретних закономірностей перекладу наукової й технічної літератури, що забезпечують основне завдання перекладу – ясну й чітку подачу інформації. Більше того, можна стверджувати, що в деяких випадках переклад наукового й технічного тексту повинен перевершувати оригінал. Це парадоксальне твердження цілком є обґрунтованим й впливає з двох вимог, запропонованих Я. І. Рецкером, до

перекладача наукової й технічної літератури: а) переклад повинен бути точним, тобто передавати саме те, що міститься в оригіналі; б) переклад повинен бути ясным і чітким – незалежно від ступеня ясності оригіналу [18].

Таким чином, об'єктами особистісного розвитку студента-математика педагогічного ВНЗ у процесі навчання письмового перекладу фахової літератури ми визначили мотиви оволодіння навчальною дисципліною "Іноземна мова для професійного спілкування" взагалі, когнітивні процеси, задіяні в навчанні письмового перекладу текстів професійного спрямування зокрема, та емоційно-вольові якості майбутнього вчителя. До об'єктів діяльнісного розвитку відносимо знання, навички та вміння, що складають навчально-стратегічну компетентність студента та є одним з компонентів професійної компетентності майбутнього фахівця. На основі вищезазначеного робимо висновок: організацію навчання письмового перекладу фахової літератури студентами фізико-математичних спеціальностей педагогічного ВНЗ на основі особистісно-діяльнісного підходу можна вважати найбільш оптимальною і ефективною.

Література

1. Алексеева И. С. Введение в переводоведение : учеб. пособие для студ. филол. и лингв. фак. высш. учеб. заведений / И. С. Алексеева. – СПб. : Филологический факультет СПбГУ ; М. : Академия, 2004. – 352 с.
2. Бараненкова Н. А. Роль перекладу у процесі навчання читання фахової літератури студентів немовних ВНЗ / Н. А. Бараненкова // Вісник ЛНУ. – 2013. – № 14 (273). – С. 77–82.
3. Барабанова Г. В. Методика навчання професійно-орієнтованого читання у немовному ВНЗ / Г. В. Барабанова. – К. : Фірма "ІНКОС", 2005. – 315 с.
4. Ганічева Т. В. Методика навчання майбутніх філологів усного англомовного двостороннього перекладу у галузі прав людини : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 "Теорія та методика навчання: германські мови" / Ганічева Т. В. – К., 2008. – 24 с.
5. Громцева А. К. Формирование у школьников готовности к самообразованию : учеб. пособие по спец. курсу для пед. ин-тов / А. К. Громцева. – М. : Просвещение, 1983. – 144 с.
6. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. видання д-р пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
7. Зимняя И. А. Общая культура и социально-профессиональная компетентность человека / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2005. – № 11. – С. 14–20.
8. Зимняя И. А. Педагогическая психология : учебник для вузов / И. А. Зимняя. – Изд. второе, доп., испр. и перераб. – М. : Логос, 2000. – 384 с.
9. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение : учеб. пособие / В. Н. Комиссаров. – М. : ЭТС, 2001. – 424 с.
10. Копил О. А. Навчання перекладу як засіб формування самоосвітньої компетентності студентів немовних спеціальностей / О. А. Копил // Проблеми трудової і професійної підготовки : наук.-метод. збірник. – Слов'янськ : СДПУ, 2012. – Вип. 17. – Т. 2. – С. 229–240.
11. Копил О. А. Особливості формування лексичних навичок перекладу професійно-орієнтованих текстів студентами немовних спеціальностей / О. А. Копил // Вісник ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка. Серія "Педагогічні науки". – 2012. – Вип. 104. – Т. 1. – С. 150–154.
12. Латышев Л. К. Технология перевода : учеб. пособие по подготовке переводчиков (с немецкого языка) / Л. К. Латышев. – М. : НВИ-ТЕЗАУРУС, 2000. – 280 с.
13. Макоед Н. О. Формування у майбутніх інженерів умінь перекладу фахових текстів із застосуванням комп'ютерних технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Макоед Н. О. ; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. – О., 2002. – 21 с.
14. Метьолкіна О. М. Особистісно-діяльнісний розвиток студента-митника в курсі навчальної дисципліни "Іноземна мова" / О. М. Метьолкіна // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти. – 2010. – Вип. 17. – С. 110–116.
15. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра, спеціаліста і магістра / Міністерство освіти і науки України. – К., 2002. – 51 с.

16. Освітньо-кваліфікаційна характеристика підготовки спеціаліста / Міністерство освіти і науки України. – К., 2002. – 31 с.
17. Програма з англійської мови для професійного спілкування / кол. авт. : Г. Є. Бакаєва, О. А. Борисенко та ін. – К. : Ленвіт, 2005. – 119 с.
18. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика / Я. И. Рецкер. – М. : Международные отношения, 1974. – 216 с.
19. Рогова Г. В. Методика обучения иностранным языкам в средней школе / Г. В. Рогова, Ф. М. Рабинович, Т. Е. Сахарова. – М. : Просвещение, 1991. – 287 с.
20. Саєнко Н. С. Навчання іноземної мови студентів немовних спеціальностей на основі особистісно-діяльнісного підходу / Н. С. Саєнко // Вісник НТУУ "КПІ". Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2010. – № 1. – С. 224–228.
21. Сафонова В. В. Перевод в контексте изучения иностранного языка в рамках гуманитарно-филологического профиля в старшей школе / В. В. Сафонова // Иностранные языки в школе. – 2008. – № 3–4. – С. 3–11, 2–10.
22. Типовая программа по иностранному языку для неязыковых специальностей высших учебных заведений / сост. И. И. Халеева. – М. : Высш. шк., 1990. – 45 с.
23. Черноватий Л. М. Навчання письмового перекладу: навички та уміння етапу аналізу тексту оригіналу і вправи для їх формування / Л. М. Черноватий // Філологічні трактати. – 2012. – Т. 4, № 1. – С. 126–131.
24. Modern Languages: Learning, Teaching, Assessment // A Common European Framework of Reference / Council of Europe, Education Committee. – Strasbourg, 2002. – 232 p.